

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЛЕВЧЕНКО Леся Юрїївна

УДК 177. 8 : 392. 6

ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ: ГЕНДЕРНИЙ КОНТЕКСТ

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії та політології ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент

Рик Сергій Миколайович,

ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”,
проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор

Хамітов Назіп Віленович,

Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України,
провідний науковий співробітник;

кандидат філософських наук

Лавриненко Наталія Василівна,

Інститут соціології НАН України,
старший науковий співробітник.

Захист відбудеться “__6__” листопада 2007 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “__3__” жовтня ____2007 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблема самотності є актуальною для будь-якої епохи. Самотність – це стан, який викликає комплексне і гостре переживання, що виражає особливі форми самопізнання, ставлення до себе та світу. Самотні люди відчують себе покинутими, непотрібними, загубленими, переживають невимовні страждання, що часто призводить до руйнації їх ролей у соціумі. Все це є особливо актуальним для сучасного українського суспільства, яке рухається від посттоталітарного до демократичного буття.

Сучасні філософські дослідження проблеми самотності як однієї з найважливіших властивостей життєвого світу особистості необхідні для аналізу багатьох філософських проблем, що стосуються різних проявів людського буття. Тому тематика, пов'язана з феноменом самотності викликає постійний інтерес у філософів, психологів, культурологів, соціологів, педагогів тощо.

Проблематика людської самотності є багатогранною та багатоаспектною, до неї постійно звертаються як зарубіжні, так і українські вчені, що також свідчить про її актуальність. Щодо сутності людської самотності, то у філософії вона традиційно пов'язувалася з особливостями світосприйняття людини, станом її душі, мотивацією вчинків та самосвідомістю.

До початку 90-х років ХХ століття дослідження феномену самотності людини, як правило, перебували за межами статі. У даній роботі проводиться філософсько-соціальний аналіз гендерних аспектів феномену самотності, що є актуальним для сучасної України у контексті проблеми “гендерної рівності”. Поняття гендеру як “соціальної статі”, на відміну від біологічної статі, все активніше впроваджується в сучасні наукові розвідки: сьогодні мають місце міждисциплінарні дослідження у царинах філософії, соціології, психоаналізу, літературознавства тощо. Дане дослідження здійснюється у контексті філософської антропології.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Самотність людини була однією з провідних тем середньовічної філософії. Наприклад, у розумінні Августина Блаженного, гріховність і смертність людини самі по собі визначають її самотність перед лицем Бога, прямуючи до Якого людина тільки і зможе перебороти свій самотній стан. Пізніше ця тенденція виявляється в епоху раннього протестантизму (перша половина ХVІ ст.), який недооцінював спілкування людини з людиною і пропагував ідею безпосереднього діалогу з Богом. Б.Паскаль стверджував, що зовсім самотня людина – це людина закинута в безглузде буття, в якому вона постійно зіштовхується зі своєю самотністю. Проте широке вивчення названого явища представниками різних форм суспільної думки почалося лише в першій

половині XIX ст., з розвитком філософської концепції американських трансценденталістів (Р.Емерсон, Дж.Риплі, Г.Торо та ін.). По суті, американські трансценденталісти були першими, хто зробив спробу провести розмежування між самотністю як продуктом міського життя, і усамітненням, необхідним для творчої діяльності людини з метою концентрації на її внутрішніх духовних потенціях, які здатні створити в душі індивіда захист від негативних впливів міської цивілізації. Принцип усамітнення розглядався як засіб самозахисту.

Феномен людської самотності посідає значне місце в західній філософії. У творчості К.Маркса самотність людини постає як результат соціального відчуження. Мотиви самотності пронизують всі твори Ф.Ніцше. Філософ вбачає в самотності шлях до самовдосконалення й самоствердження.

Що стосується європейського контексту, то в першу пол. XIX ст. проблема самотності людини займала чільне місце в художній творчості митців-романтиків різних країн (Дж.Байрон, Г.Берліоз, К.Брюллов, В.Гюго, Е.Делакруа, Ф.Ліст, А.Міцкевич, К.Рилєєв, Ф.Шопен) і частково в німецькій філософії цієї епохи (Й.Фіхте, Ф.Шлейєрмахер).

Сучасником європейських романтиків був також датський філософ С.К'єркегор, який відомий в історії філософії як проповідник "аскетичної самотності". Смуток і печаль складають, на його думку, вічні умови людського комфорту, а найбільше щастя людини полягає в досягненні насолоди через самотність, адже в самотності людина досягає свого істинного "буття". Самотність, за К'єркегором, – це закритий світ внутрішньої самосвідомості, світ, відкрити який не може ніхто, окрім Бога.

Релігійні мотиви у питаннях людського існування та подолання індивідом життєвих труднощів, зневіри в життя, самотності притаманні науковим працям багатьох філософів, соціологів кін. XIX - поч. XX століть на Заході (М.Вебер, В.Дільтей, Ф.Ніцше, А.Тойнбі, А.Шопенгауер) і в російській філософській думці (М.Бердяєв, В.Соловйов, Л.Шестов).

Розмірковуючи над явищем самотності, екзистенціалісти шукають шляхи звільнення від неї виключно в людині, в її внутрішньому світі. Заглиблення в себе є для них єдиним засобом порятунку особистості. Про це йдеться у творах (Н. Аббаньяно, М.Гайдеггера, А.Камю, Ж.-П.Сартра, К.Ясперса). Проблема самотності у XX ст. досліджується й у контексті різних вимірів комунікативності Ю.Габермасом, М.Бубером, О.Тоффлером, В.Франклом, Е.Фроммом.

У сучасних українських філософсько-антропологічних розвідках з'ясування самотності відбувається через прояснення екзистенційного змісту феноменів світогляду та світовідчуття, що складає одну з найсуттєвіших тенденцій Київської світоглядно-антропологічної школи. Фундатор цієї школи В.Шинкарук досліджує категорії людського буття "віра", "надія", "любов", в яких може відбуватися як посилення самотності,

так і звільнення від неї. В.Табачковський аналізує проблему через досягнення колізій людського світовідчуття.

Феномен самотності в гендерному контексті з урахуванням різних екзистенційних вимірів людського буття вперше у вітчизняній філософській антропології дослідив Н.Хамітов, який увів в сучасну українську філософську літературу поняття “екзистенційна самотність”.

Важливі проблеми життєвого світу людини як частини духовної культури розглядалися також у роботах В.Андрущенка, А.Бичко, І.Бичка, С.Кримського, В.Малахова, М.Михальченка, М.Поповича.

У сучасній українській соціальній філософії осмислюються проблеми життєвих стратегій людини, що можуть привести до ефективної або спотвореної комунікації, аналізується етика відповідальності у соціальному бутті людини (Г.Горак, А.Єрмоленко). У соціальній психології та соціології все більше уваги надається проблемам, що пов’язані з соціально-психологічними станами особистості і навіть великих груп людей, які вони переживають під впливом життєвих обставин (О.Данчева, Є.Головаха, І.Кон, Н.Паніна, В.Роменець, Л.Сохань, О.Титаренко, Ю.Швалб).

Багато сучасних дослідників зійшлися на тому, що стан самотності пов’язаний з переживанням людиною своєї “випадковості” в світі, неприродності своєї об’єднаності з іншими, “штучності” свого перебування у людському співтоваристві, відчуттям порушення гармонійних відносин з природою, яка перетворилася на “оточуюче середовище”. Парадокс стану самотності, внутрішнє відокремлення полягає в тому, що людина найбільш гостро відчуває самотність у ситуації примусового спілкування – у колі своїх колег, на різних зібраннях (так звана “внутрішня самотність” – термін Н.Хамітова).

Проблема самотності в етнонаціональному контексті була докладно розглянута М.Шлемкевичем.

Самотність досліджувалася не тільки філософами, соціологами, психологами, а й митцями, такими як Ф.Достоевський, Й.Гете, М.Коцюбинський, Леся Українка, І.Франко, Т.Шевченко. У ХХ столітті тему самотності зустрічаємо у творчості Г.Гессе, Ф.Кафки, Т.Манна, Г.Маркеса. У сучасній українській прозі та поезії драматичність й трагізм взаємодії чоловічого та жіночого начал висвітлюють О.Забужко, Л.Костенко.

Особливу увагу авторка дисертації приділяє філософському аналізу понять “гендер”, “чоловіче”, “жіноче”, “маскулінність”, “фемінність”, “андрогінність”. Поняття гендера і гендерної асиметрії стають головним предметом вивчення філософії фемінізму (З.Айзенштайн, С. де Бовуар, А.Дворкін, Р.Коллінз, Г.Рубін). Дослідження маскулінності є одним із напрямків постфемінізму (І.Кон, Е.Мещеркіна, А.Синельников, С.Ушакін, А.Юрчак).

У вітчизняній філософії гендерний підхід представлено роботами В.Гайденко, І.Жеребкіної, О.Забужко, Н.Лавриненко, С.Оksamитної, І.Предборської, Н.Чухим.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проводилось у межах державної наукової тематики “Київська філософська школа і проблеми трансформації освіти в Україні” (державний реєстраційний номер 0104U003127), яка розроблялася у Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди (наказ Міністерства освіти і науки України № 654 від 16 листопада 2005 року).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди, протокол № 8 від 21 березня 2001 року.

Мета дисертаційного дослідження полягає у філософсько-антропологічному дослідженні сутності феномену самотності, зокрема гендерного аспекту самотності.

Досягнення цієї мети обумовлює постановку і вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати філософсько-історичний аспект феномену людської самотності, а також різноманітні концепції українських та зарубіжних авторів;
- на основі дослідження різних форм буття людини визначити типологію основних форм самотності;
- розглянути гендерний аспект самотності та сутність феномену самотності;
- провести аналіз концептуальної еволюції філософсько-антропологічної проблеми статі протягом історичного розвитку культури.

Об'єктом даного дослідження є феномен самотності в людському бутті, а його **предметом** виступає гендерний аспект проблеми самотності.

Методологічною і теоретичною основою дисертаційного дослідження є системний та діяльнісний підхід до осмислення філософсько-антропологічних явищ, праці класиків світової та української філософії, соціології, соціальної психології й сучасних суспільствознавців, у яких висвітлюються різні аспекти феномену самотності людини, її відчуження та самовідчуження у суспільстві. При обґрунтуванні вихідних положень дослідження ми спиралися на філософсько-антропологічні ідеї щодо самотності, доробок екзистенціальної філософії, праці філософів-персоналістів, неофрейдистів, культурологічні та історіософські напрями у філософії ХХ ст., а також на наукову методологію, що розроблялася новою генерацією українських вчених.

У роботі дисертантка розгортає свої дослідницькі стратегії, спираючись на “гендерний підхід”, який передбачає вивчення суспільства як єдності двох глобальних спільнот – “чоловічої” та “жіночої”, використовує методологічний потенціал філософії статі і зазначає,

що в цьому контексті особливо важливим стає такий концепт філософії статі як “андрогінність”.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі зазначених вище методологічних підходів здійснено філософсько-антропологічний аналіз феномену самотності в гендерному контексті:

- проведено історико-філософський аналіз сутності феномену самотності як поняття антропології і філософії культури, його структурних особливостей, характерних проявів чоловічої і жіночої самотності, маскулінних і фемінних манер, дій, мови, що несуть гендерні конструкти, оскільки втілюють у собі соціальні очікування відносно характеристик “справжнього чоловіка” і “справжньої жінки”;
- висвітлено специфіку екзистенційної самотності в гендерному контексті;
- досліджено типологію основних форм самотності, зокрема добровільне усамітнення, соціальна, цивілізаційна, індивідуальна самотність;
- з’ясовано, що феномен статі людини (і в особистісному значенні людини, і в значенні гендеру) є універсальною характеристикою людського буття;
- шляхом аналізу гендерних аспектів самотності як соціальної поведінки статей виявлено, що типових патріархальних чоловічих рис та патріархальних жіночих рис люди набувають у процесі культурного розвитку;
- обґрунтовано, що соціопсихологічна поведінка зумовлена фактором входження індивіда в символічний світ культури як гендерно-структурований світ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть слугувати теоретичною базою для наукових розробок у педагогічній, соціально-психологічній, етичній та інших галузях гуманітарного знання. Основні положення, узагальнення та висновки дисертації як методологічна база можуть бути використані для подальших соціально-філософських досліджень феномену самотності, а також при розробці навчальних курсів та спецкурсів з гуманітарних дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та результати дисертаційної роботи були апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції “XX століття і Г.С. Сковорода” (Переяслав-Хмельницький, 2002); XI Всеукраїнських Сковородинівських читаннях (Переяслав-Хмельницький, 2003); Науковому форумі “Цінності глобального світу: етика та біоетика” (Київ, 2005); Міжнародній філософській конференції “Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід” (Київ, 2005); XII Всеукраїнських Сковородинівських читаннях (Переяслав-Хмельницький, 2005).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 5 статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертаційного дослідження обумовлена обраною темою, визначеними завданнями і логікою дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, що становить 210 найменувань. Загальний обсяг дисертації – 173 сторінки, з них 159 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складає 14 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **“Вступі”** обґрунтовується актуальність теми дослідження, аналізується джерельна база та ступінь дослідження проблеми, виявляється зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначається об’єкт, предмет, мета і завдання дослідження, розкривається наукова новизна, окреслюється теоретичне та практичне значення роботи, а також дані щодо апробації та публікації результатів дослідження.

У **першому розділі “Соціальні аспекти феномену самотності: історико-філософський аналіз”** проведено аналіз філософських поглядів на досліджувану проблему представників світової філософської думки, починаючи від епохи Античності й до кінця ХХ століття. Перші уявлення про самотність належать античним філософам (Платон, Аристотель, Епікур), які зосереджували свої думки на тому, як уникати такого явища, і знаходили порятунок у дружбі. В епоху Середньовіччя почали більше цікавитись самотністю людини. Наприклад, у Августина Блаженного, страждання веде людину до відчуття відчуженості, до осмислення свого особистого “Я” як зовсім самотньої істоти, що приречена на самотнє існування. І тільки прямуючи до Бога людина зможе перебороти свій самотній стан. Представники доби Відродження (серед яких особливу увагу приділено поглядам М.Монтеня) високо цінують думку, що втеча від людей, так зване усамітнення, є можливістю збагатити своє власне “Я”.

У філософії Нового часу інтерес до проблеми самотності виявляли Б.Паскаль та Д.Юм. Зокрема, Б.Паскаль досить чітко показав, що людина шукає товариства не тільки тому, що вона не може переносити самотність, але й тому що намагається забутись. Д.Юм вважав, що люди не тільки самотні у своїх стосунках з іншими людьми, але вони неминуче сторонні у відношенні до себе.

У працях німецьких класиків (Г.Гегель, Л.Фейєрбах) самотність постає як результат відчуження. Щодо цієї проблеми важливо звернути увагу на те, що сам процес відчуження аргументовано розкривається К.Марксом, де самотність трактується як хвороба, як те, що можна перебороти за певних обставин, розчиненням особистості в “абсолютній” системі або ж засобами зміни структури соціально-економічної системи.

Обстоюється думка, що найбільш широке вивчення самотності розпочалося з розвитком філософської концепції американських трансценденталістів Р.Емерсона, Дж.Ріплі, Г.Торо. Вони були першими, хто зробив спробу здійснити розмежування між самотністю як продуктом міського життя, і усамітненням, необхідним для творчої діяльності людини. Коли особистість втрачає своє “Я”, то це є своєрідною формою самотності. Для творчої особистості стан усамітнення є бажаним. Принцип усамітнення розглядається як засіб самозахисту.

У філософії екзистенціалізму (Н.Аббаньяно, А.Камю, Ж.-П.Сартр) досліджуються такі проблеми, як усвідомлення свого місця серед інших людей, вихід за межі самотності, пізнання стану свободи. Заглиблення в себе – засіб порятунку особистості.

Але були й такі вчені-дослідники, що виступали проти самотності як явища (Е.Фромм). На його думку, сама природа людини не може погоджуватись на самотність. Що стосується обставин, які викликають страх у людини перед самотністю, то Е.Фромм характеризує ряд соціальних потреб, які формують в особистості негативне ставлення до самотності, а також розробив концепцію, спрямовану на те, щоб допомогти людині вийти зі стану депресії, яку він називає “синдромом відчуження”. Щоб не бути самотнім, потрібно бути впевненим у собі. Потреба у впевненості є однією з найважливіших духовно-психологічних потреб людини.

Розгляд проблеми самотності як однієї з головних соціально-психологічних проблем посідає значне місце у філософії К.Ясперса. Він вважав, що людина не може жити сама по собі, щоб не спілкуватися з іншими людьми, не може сама вирішити свої проблеми, не звертаючись за допомогою до інших людей.

У сучасній українській філософії на особливу увагу заслуговують праці О.Данчевої, Є.Головахи, Г.Горак, В.Іванова, В.Роменця, Л.Сохань, Н.Хамітова, Ю.Шваба. Згадані вчені розглядали проблеми, пов'язані з соціально-психологічним станом особистості, що перешкоджають встановленню особистих стосунків між людьми і сприйманню однією людиною іншої як особистості. Відсутність таких взаємовідносин переживається людиною як самотність.

Наш співвітчизник Н.Хамітов поділяє самотність на “зовнішню” і “внутрішню” або “екзистенційну”. Під “зовнішньою” самотністю можна розуміти самотність, яка є результатом випадкової суперечності людини і соціального середовища. “Зовнішня” самотність фізично відокремлює людину від інших людей, викидаючи за межі соціуму. Але “зовнішня” самотність може бути й наслідком випадку-конфлікту, який розгортається в межах соціуму. У цьому разі відбувається психологічне відокремлення людини від інших людей. Фізична та психологічна форми “зовнішньої” самотності близькі у тому, що їхні причини виступають стихійними відносно людини. “Внутрішня” самотність виступає результатом суперечності

людини з собою, яка призводить до втрати та пошуку самодостатності і вже на цій основі до суперечності людини та суспільства.

Самотність – це не тільки випробування для людини, але і випробування людиною, самоствердження своєї людської сутності і переживання своєї особистості над зовнішніми обставинами. І тільки в самотності людина зможе зрозуміти своє існування, якого потребують близькі і яке заслуговує на небайдужість і спілкування. Тільки через переживання самотності людина стає особистістю, яка може зацікавити світ.

У другому розділі **“Тендер і самотність у соціокультурному вимірі”** зазначається, що самотність – гостре емоційне переживання, яке пов’язане із зруйнуванням свого внутрішнього стану і появою відчуття нереалізованості та непотрібності, і має багато різновидів, а тому людина, потрапляючи у пастку, ще не розуміє, що це таке. Різновидність феномену самотності – це наслідок розвитку людства, де кожен існує сам по собі. Самотня людина не може бути творцем і не може створити нічого, окрім ще більшої самотності для себе і для іншого. Колообіг людського життя, який формувався тисячоліттями, внаслідок цивілізації зведений до обмеженого кола понять, предметів, дій. Таке розуміння спростило і внутрішній світ людини, де духовність стала зайвою. Цивілізація протистоїть усьому людству, і домінуючим стає перевага чоловічого над жіночим, тому що чоловік самоутверджується, а жінка залишається самотньою.

Визначено, що філософське осмислення уявлення про жіночу природну сутність вперше отримало в античності. Важливе місце філософії в системі античної культури полягало в тому, що вона краще, ніж міф, виконує світоглядну функцію. В Аристотеля знаходимо дуже цікаві роздуми про природу чоловіка й жінки. На його думку, відмінність статі відповідає загальній відмінності у світі форми й матерії, активного й пасивного початку. Чоловік має більше покликання до керівництва, ніж жінка. Але не можна робити висновки, що у чоловіків і жінок свої, тільки їм притаманні властивості. За Аристотелем, однаковий набір якостей належить чоловікам і жінкам. Позиція мислителя в трактуванні питання статі була репрезентативною для своєї епохи, оскільки, як було зазначено, закономірно поставала з розуміння природи людини, яка була властива для тієї епохи.

Наступна тенденція, пов’язана з розглядом відмінностей між характеристиками статі, виходить на авансцену філософської думки в епоху Нового часу. Завдяки християнській ідеології відбувається переосмислення природи жінки у філософії, яка поставила чоловіка і жінку на одному рівні перед Богом. Саме в цей час у філософії і культурі формуються якості маскуліності та фемінності.

У філософії персоналізму щодо самотності стверджувалась думка, що людина самотньо бореться за власне спасіння і самотня перед обличчям Бога.

Виявлено, що усамітнення як закономірність інтелектуального розвитку людини, як наслідок її прагнення до пізнання світу, робить людину здатною опанувати цей світ. Але існує ще й інший бік: усамітнення призводить до стану самотності та вбиває людську душу, і тоді людина шукає вихід із такого становища.

Незахищеність людини у світі, абсолютна самодостатність та самоствердження – це умови людського існування в їх первісному вигляді, ознаками якої й наділяється маскулінний світ.

Для кожного, хто замислювався над самотністю як трагедією людського буття, очевидним є те, що однією з її причин є поділ життя на чоловіче та жіноче. У сучасному світі самотньою ми називаємо ту людину, яка перш за все не має пари, тобто неодружений чоловік та незаміжня жінка.

У цьому дослідженні з'ясовано, що жінка скаржиться на самотність більше, ніж чоловік, хоч саме жінка більше спілкується у своєму колі. Коли жінка виражає себе, то це говорить про психічно здоровий стан, про сформовану соціальну адаптацію, а відсутність цього свідчить про те, що людина або мало спілкується, або не впевнена у собі, своїй зовнішності тощо. Жінка ніколи не йде по накресленому шляху, а пронизує все своїми емоціями та переживаннями. Коли ж вона відчуває себе самотньою, то поринає у нереальний світ, забуваючи про навколишніх. Саме жінку завжди пронизує думка, що доля її оминає, і вона формує собі погані передчуття, настрої, роздратування. Жінка, яка повірила у всі ці прикраси, стає самотньою. Ці елементи відчуваються лише тоді, коли люди вірять в них. У свідомості кожного вони мають своє неповторне значення.

Жіноча самотність складна, а інколи й трагедійна. І коли щастя стає неможливим, то народжується міф про надлюдську сексуальність та надлюдську еротіку, яка живе лише в духовному світі. Н.Хамітов зазначає, що надлюдська сексуальність і надлюдська еротика – це сексуальність й еротика, в яких особистісне начало трансформує тілесне, підносячи повноту буття чоловіка і жінки до цілісного буття.

Коли говоримо про індивідуальну самотність, то це ще не означає, що мова йде про те, що людина залишається на самоті. Самотність може бути таким станом людини, коли чоловік й жінка, які з'єдналися соціально, але не духовно, стають самотніми вдвох.

При цьому внутрішня самотність переживається жінкою завжди більш болюче, ніж чоловіком, адже жіноче начало по своїй глибинній суті призначене для душевної взаємодії і породження нового життя. Жіноча творчість значною мірою полягає в творенні душевних відносин між людьми. Саме це зумовлює принципово інше ставлення жінки – порівняно із чоловіком – до внутрішньої самотності.

Зокрема, за А.Шопенгауером, душа, особистість, характер тотожні з волею, а остання збігається з особистим “Я”, оскільки воно мислиться у відношенні до абсолютного. А якщо у жінок відсутнє особисте “Я”, то у них не може бути й волі. Тільки той, хто, як жінка, не володіє особистою волею, характером у вищому розумінні слова, буде легко потрапляти під вплив іншої людини, хоча б випадково присутньої; тільки той і зможе функціонально залежати від цієї присутності замість того, щоб вільно сприймати його чи її.

Так, австрійський філософ О.Вейнінгер у розділі “Чоловіча і жіноча психологія” своєї книги “Стать і характер” роздумує над властивостями й унікальними явищами, притаманними для чоловічої і жіночої статі. До унікальних явищ людського існування він відносить і відчуття стану самотності. Для жінки зовсім не існує проблеми самотності й суспільства саме тому, що вона ніколи не виходить із самотності в соборність. Для чоловіка самотність і соборність завжди являють собою відому проблему, хоча нерідко лише одне із двох є для нього можливістю. Жінка ніколи не буває самотньою. Їй не відомі ні любов до самотності, ні страх перед нею. Навіть тоді, коли жінка одна, вона знаходиться в стані злиття з усіма людьми, яких вона знає: це знову доводить, що вона не монада, тому що всі монади мають межі. Жінки за своєю природою не обмежені, але не так, як геній, межі якого збігаються із межами світу: жінка просто нічим істотним не відрізняється від природи або ж людей.

У третьому розділі “Гендерна рівність як вихід із екзистенційної самотності” висвітлено питання жіночих людських прав, що не відразу стали надбанням політичної та філософської думки. Їх формулювання підготовлено довгими й тривалими пошуками. Багаторічні дискусії щодо жіночого питання були перш за все відповіддю на болючі соціальні проблеми суспільства та становище жінок.

У ситуації ідеологічного розмаїття, а точніше повної невизначеності, яка спостерігається в сучасному українському суспільстві (лібералізм, консерватизм, соціалізм, комунізм, націоналізм та інші ідеології, що по-різному трактують питання щодо прав жінок), слід розглядати основні особливості політичних та філософських течій, оскільки це повинно допомогти у виборі методології обґрунтування необхідності гендерних відносин у суспільстві. Отже, кожна епоха розглядала цю проблему по-своєму. Гендерна проблема не є надуманою і заслуговує на особливу увагу, тому що стосунки між статями завжди займали значне місце у суспільному житті.

Глибоким проникненням у проблематику статі, любові, андрогінності відзначається “срібний вік” російської філософії на межі XIX - XX століття. У цей час виникла специфічна російська “теологія статі” (М.Бердяєв, Ф.Достоевський, В.Розанов, В.Соловйов). Її відрізняє містичне відношення до жіночої краси (Ф.Достоевський), своєрідний символізм статі

(В.Розанов). Разом з тим у російській науковій літературі є дуже мало робіт, в яких проблеми жінки розглядались би на основі методологічних принципів сучасної філософії людини.

У суспільній свідомості існує думка, що своєрідність жінок, їх психологічні функції, ступінь і структура їх конкретної участі в культурі відрізняються від чоловічих.

На даний час в Україні спостерігається тенденція поглиблення вирішення гендерної проблеми. Зі становленням демократії постало питання про рівність статі, “гендерна симетрія” – стан, при якому принцип рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків реалізований на практиці. Н.Лавриненко зазначає, що ступінь демократичності і цивілізованості суспільства загалом визначається, разом з іншими критеріями, ставленням суспільства до жінок і їх прав. Демократичне суспільство стало ідеалом для значної частини людства, але в цьому суспільстві жінки нерідко зіштовхуються з невизнанням рівності їх інтелектуальних і професійних якостей та здібностей.

Визначено, що термін “гендер” визначає стать як соціальне поняття і явище, все те соціальне, що створюється над біологічною статтю. Категорія біологічної статі стає гендерною через “назву” (присвоєння імені), одяг і використання інших гендерних ознак. Іншими словами, бути чоловіком чи жінкою – це не просто бути людиною з чоловічою чи жіночою анатомією; одного цього недостатньо, суспільство приписує індивідам відповідати визначеним соціокультурним параметрам стосовно прийнятих у цьому суспільстві “зразків” поведінки і зовнішнього вигляду: чоловічого і жіночого.

Таким чином, людська норма здавна розумілась як “чоловіча”, тому жінки повинні були в міру сил пристосовуватися до неї. Гендерний підхід, який був застосований до аналізу нашої культури, виявив, що чоловіче і жіноче на онтологічному і гносеологічному рівнях існують як елементи культурно-символічних рядів: чоловіче – раціональне – духовне – божественне – культурне; жіноче – почуттєве – тілесне – приземлене – природне. Таким чином, зовсім непов’язані зі статтю феномени (природа і культура, божественне і земне) приписуються до визначеної статі. Більш “високі” – чоловічий, більш “низькі” – жіночий.

Початки формування поняття гендерності знаходимо у З.Фрейда, який замість абстрактного суб’єкта класичної філософії досліджує специфіку гендерних відношень, що перебувають у конкретній психологічній реальності – реальність сім’ї: “жінка” і “чоловік” існують не серед абстракцій, як це передбачалось у класичній філософії, вони живуть з батьком, матір’ю, братами, чоловіками, дружинами, сестрами. Тому класичний психоаналіз вивчає психологічні контексти саме цього кола відношень, тобто гендерні відносини в сім’ї. У той же час місце жінки в сім’ї розглядалося Фрейдом як залежне, “другорядне”. Правомірно стверджувати, що саме Фрейд ввів у сучасну культуру феномен жіночого як один із центральних феноменів. Жіноче у Фрейда асоціюється з несвідомим. При цьому основна

заслуга Фрейда, на відміну від інших вчених, які в кінці XIX століття займалися проблемою підсвідомого, полягає в тому, що його структуру він визначив як гетерогенну, багатоманітну і переривчасту, співвідносність образів і структурних компонентів, котру позбавлено послідовності, але саме ці якості підсвідомого допомагають наблизитися до розуміння феномену жіночого в культурі. Він встановлює, що гендерні відмінності не є даними від народження, а формуються тільки на стадії так названого “комплексу Едіпа”, коли поліморфна сексуальність дитини окреслюється в якийсь один (чоловічий чи жіночий) тип ідентифікації.

Поняття гендерної симетрії було вперше порушено Фрейдом. У своїй структурі сексуальності він відмовляється від критеріїв “нормальне” / “ненормальне”, що дає можливість відмовитися від критерій оцінки в аналізі гендерних параметрів ідентичності. Крім того, можна простежити визнання ним тих фаз бажань, котрі стали основними константами у психоаналітичних концепціях жіночого бажання феміністичного психоаналізу. У другий період творчості Фрейд визначає жіночу ідентичність через поняття “бісексуальності” як принципової подвійності в структурі бажання.

В.Розанов підкреслював, що усвідомлення суті питань, пов'язаних з життям статі (шлюб, народження, материнство) – питання релігійного характеру. Цей мислитель у пошуках релігійних основ звертається до давніх релігій, в яких тіло ще не пригнічене духом, розумом і відношення статей являються частиною культового таїнства. Що стосується безпосередньо християнства, Розанов рішуче виступив проти традиційно-православного роз'єднання духу та тіла.

Можна погодитись з думкою М.Шелера, що у XX столітті принципово змінюються відносини чоловічого та жіночого начал, бо жіноче, яке перебувало в сутінках протягом століть, тепер виходить на перший план. Усвідомлення необхідності виходу із замкненості суто “патріархального” світосприйняття, спрямованість за його межі, небажання ототожнювати його з людським світосприйняттям породжує уважніше ставлення до людського світосприйняття, яке гармонійно поєднує в собі духовне та душевне, чоловіче та жіноче.

Теоретики фемінізму починають досліджувати соціальну технологію формування гендерних ролей, тобто гендерна свідомість людей формується через різні соціальні інститути, мистецтво, науку, досвід повсякденного життя. Гендер як соціальний аспект відносин статі, стверджують дослідники, конструюється й виражається в багатьох галузях соціального життя. На ідеологічну й ціннісну, орієнтуючу і контролюючу природу гендеру вказує О.Шабурова, яка зазначає, що гендер як технологія, гендер як дискурс перш за все конструює статеві ідентичності через політику репрезентації у всіх ідейно значимих і ціннісноконтролюючих сферах: релігії, мові, освіті й вихованні, мистецтві, мас-медіа, моді і т. д. Гендерна методологія, виявляючи статеві ролі людей в соціумі, дозволяє побачити, наскільки ці ролі конструктивні

або деструктивні для особистості і суспільства, дозволяє побачити відмінність в соціокультурному змісті цих ролей, відмінності, котрі не зводяться ні до протиставлення (чоловік – природа / жінка – культура / чоловік – сила / жінка – слабкість), ні до редукції (чоловік – людина / жінка – сексуальність / чоловік – норма / жінка – відхилення).

Особливості сучасних гендерних досліджень полягають в тому, що їх об'єктом, поряд з жінками, все частіше стають чоловіки. Одна сторона проблеми полягає в тому, що гендерний клас або соціальна група відстають від вимог часу: їхня діяльність і групова самосвідомість, уявлення про те, яким може й повинен бути чоловік, не відповідають соціальним вимогам і підлягають радикальним змінам. Інша вбачає у соціальних процесах загрозу “природним” основам людської цивілізації і закликають чоловіків як традиційних захисників стабільності і порядку покласти кінець цій деградації й повернути суспільство в спокійне і надійне минуле.

З'ясовано, що до середини 1980-х років чоловічим проблемам присвячувались дослідження медико-біологічного характеру. Потім почала зростати кількість публікацій, що охоплювали нові теми й галузі знання. Все більше з'являлося видань про чоловіків і для чоловіків. Ці видання містили в собі масу нової цікавої інформації про різні сторони й аспекти чоловічого буття. Однак співвідношення понять “чоловіче буття” й “маскулінність” залишаються відкритими для дискусій. “Чоловічі дослідження” – предметна область знання, що включає в себе все те, що стосується чоловіків, включаючи і біологію чоловічого тіла. Маскулінність частіше тлумачиться як особлива соціальна ідентичність, котра існує виключно у визначеному соціумі та змінюється разом з ними.

Але індивідуальні властивості, стереотипи масової свідомості і соціальні норми, як і наші уявлення про реальне, бажане і про те як повинно бути, ніколи не збігаються. Тому існують різні парадигми вивчення маскулінності, котрі являються взаємодоповнюючими.

У сучасній науці існує чотири головні парадигми маскулінності: біологічна, психоаналітична, соціально-психологічна і постмодерністська. Перші дві є есенціалістськими і припускають, що важливі властивості, які відрізняють чоловіків і жінок, є об'єктивною даністю, культура тільки оформлює та регулює їх прояви. Інші дві парадигми – конструктивістські: вони вважають маскулінність продуктом культури й суспільних відносин, котрі нав'язують індивідам відповідні уявлення та образи.

Зазначається, що маскулінність, фемінність, андрогінність – передумови певної моделі соціальної поведінки. Андрогінна особа має більший вибір варіантів поведінки, є гнучкішою щодо пристосування в суспільстві.

У 1950-1960-х роках важливу роль відіграла теорія Т.Парсонса і Р.Бейзла, що розглядали диференціацію чоловічих і жіночих ролей в структурно-функціональному плані. Виявилось, що і на макросоціальному (в рамках великих соціальних систем) і на

мікросоціальному (в малих групах) рівнях статеві ролі взаємодоповнюючі: чоловічий стиль життя є “інструментальним”, що направлений на вирішення предметних завдань, а жіночий – емоційно-експресивним. Ця теорія сприяла інтеграції в єдину схему соціально-антропологічних і психологічних даних.

Т.Парсонс намагався описати різні зразки соціальних ролей чоловіків і жінок, котрі можна пояснити посилаючись на біологічні дані. Запропонована ним концепція відмінностей висувала на перший план інструментальні (чоловічі) й експресивні (жіночі) функції в сім'ї. Таким чином здійснювалася спроба встановити зв'язок між особистими і суспільними структурами на основі концепту статевих ролей. Нові аспекти розгляду питань вперше з'явилися тоді, коли було поставлено під сумнів природність жіночих і чоловічих якостей. Це й стало початком гендерних теорій.

Відзначено, що між гендером і ролями чоловіка й жінки можна знайти багато спільного. Воно полягає в ціленаправленій відмові від біологічно визначених статевих приписів, а також у намаганнях включити в традиційні дослідження суспільного стану жінок і чоловіків ті завдання, які стоять перед ними в нових теоретичних рамках.

Для жіночих досліджень на початковому етапі було важливим вказати й назвати відмінності між чоловіками й жінками. Головне завдання полягало в наданні інформації від жінок і про жінок, щоб таким чином створити фундамент для нових теоретичних концепцій. З цього моменту почалися гендерні дослідження, в яких мова йде не тільки про продовження критики витіснення жінок і не стільки про приписані механізми влади, скільки про критичний аналіз механізмів, пов'язаних з ієрархізацією. На відміну від початкової критики стереотипних зображень жіночості, одночасно їх автори намагаються скорегувати зображення, тобто замінити їх на більш “правильні”.

Категорія гендеру пояснює, що включення жіночих досліджень до теоретичних знань не обмежується включенням знань про жінок і досвід жінок у певну наукову галузь.

Визначення чоловіка й жінки, відмінностей між жіночністю й мужністю, змінюється з плином часу. Різні уявлення існують одночасно, набуваючи більшої або меншої значущості; їх комбінують, співвідносять одне з одним, щоб через відмінності між статями дати характеристики людини загалом. Усвідомлення факту цих історичних змін відбулося не так давно.

Від початку 90-х років у навчальних закладах України зустрічаються поодинокі випадки впровадження тем з гендерної та фемінологічної проблематики. Але ці нововведення запроваджуються дуже повільно не тільки внаслідок невирішеності багатьох організаційних питань, а й через відсутність достатньої кількості фахівців, відповідної літератури, науково-методичних розробок. Досвід показує, що при викладанні різних дисциплін, навіть

гуманітарного циклу, питання про роль жінок у суспільстві, гендерні аспекти знань практично не згадуються.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації представлені підсумки проведених теоретичних досліджень. Вони конкретизовані в наведених нижче положеннях:

1. У буденній свідомості мільйонів людей XXI століття самотність пов'язана з глибоким, трагічним переживанням, прагненням людини бути не самою і неможливістю здійснити це практично. Не випадково проблема самотності розглядалась спочатку виключно як проблема спілкування, міжособистісних взаємин, і тільки в останні роки стало очевидним, що самотність пов'язана не стільки з особливостями спілкування, скільки з властивостями особистості.

Це означає, що всі обставини життя втрачають своє вирішальне значення для людини. Вона відчуває себе самотньою незалежно від кількості людей, які перебувають поруч з нею: родина, друзі, однодумці, колеги, випадкові знайомі. Більше того, відчуття самотності, постійне переживання відсутності й навіть неможливості встановлення близьких духовно-інтимних відносин з іншими людьми починають визначати об'єктивний стан людини в соціумі.

2. Прагнення сучасної людини до відособлення, утвердження власної особистості призвело до того, що в буденному житті та в наукових дослідженнях акцентується саме на структурі "Я". Кінець XX - початок XXI сторіччя характеризується швидкими змінами в структурі "Ми", які виражаються, зокрема, у втраті старих і появі нових традицій. Таке становище різко поглиблює прірву між поколіннями, посилює конфлікт "батьків і дітей", загострює відчуження й непорозуміння між поколіннями. Це є одним із головних чинників, що призводить і до особистісного відчуження, і до переживання самотності. Індивід, позбавлений підтримки, взаємодопомоги й рівності, починає переживати свою непотрібність, відчуженість, виникає почуття самотності.

3. Переживання самотності як психологічного феномену містить у собі суб'єктивну потребу й об'єктивну неможливість розуміння людини людиною. Для кожного існують різні рівні порозуміння, які визначаються умовно-значимими соціальними ролями, що їх виконує кожна конкретна людина. Але впродовж кожного індивідуального життя відбуваються значні зміни в оцінці своїх соціальних ролей, що пов'язане не лише зі зміною ціннісної сфери людини під час її особистого розвитку.

Нині, в перехідний період, ускладнилися взаємини між людьми, спостерігається нехтування чужими інтересами заради власних, користолюбство, цинізм, зневажання совісті, честі. Низька моральність, відсутність культури дедалі більше утверджуються як норми повсякденного життя. Серед широких верств населення відбувається процес втрати загальнолюдських цінностей – гідності, порядності, здатності до співпереживання. Наявність вищеперелічених та інших негативних індивідуальних якостей у людини, більшість з яких має соціально набутий характер, іноді зводить нанівець зусилля тих людей, які за характером своєї діяльності причетні до освіти й виховання, і в своїй сукупності (за відповідних об'єктивних умов) сприяють формуванню таких негативних якостей індивіда, як безвідповідальність, необов'язковість, моральна ненадійність.

4. Сучасну людину глибоко хвилюють проблеми, які стосуються її індивідуальності, унікальності, вона відчайдушно шукає свою винятковість і боїться її втратити. Ці пошуки детерміновані в бажаннях індивіда. І якщо людині це вдається, якщо вона створює ядро або центр своєї винятковості на противагу “іншим”, то вона усвідомлює, що зіштовхнулася з абсолютною самотністю. І тоді індивід намагається досягти якогось контакту через людську прихильність або любов, через свої вчинки, роботу, розваги. Крім того, парадокс полягає і в тому, що люди намагаються бути самими собою, борються за унікальність власної сутності, проти буття, що змінюється, проти тотальної розірваності буття, і якщо це якоюсь мірою вдається, то вони відчують себе самотніми.

5. Гендер – це те, у що суспільство зводить фізичні, анатомічні й психологічні відмінності людей. Поняття чоловічої й жіночої поведінки, маскулітних і фемінних манер, дій, мови несуть гендерні конструкти, оскільки втілюють у собі соціальні очікування відносно характеристик “справжнього чоловіка” і “справжньої жінки”.

6. Ознаки статі відносяться до числа ознак, які впливають на всю поведінку людини. Володіння ними зумовлює ряд функцій (фізіологічних, психічних і соціальних), які властиві або жінкам, або чоловікам. Вони не накладають відбиток на всю природу людини, надаючи поведінці людини певного спрямування. Але якщо існує така несхожість, існує й підстава для статевої суперечності, для боротьби й опозиції статей. Іншими словами, бути чоловіком чи жінкою – це не просто бути людиною з чоловічою чи жіночою анатомією, одного цього недостатньо; суспільство задає стереотипи щодо індивідуальної визначеності соціокультурних аспектів відносно прийнятих “зразків” поведінки, зовнішнього вигляду: чоловічого і жіночого.

7. Гендерна методологія акцентує увагу на таких проблемах як стать, чоловіче, жіноче, індивідуальна, соціальна, цивілізаційна самотність, а також фемінність, маскулітність, андрогінність. Ці проблеми виявились основоположними, оскільки стать (не тільки в

особистому значенні, але і в значенні гендеру) – універсальна характеристика людського буття. Визначено, що в традиційному розумінні “стать” і “людина” виявилися відірваними одне від одного, проблема людини була центральною проблемою, проблема статі – другорядною, що не дозволяло глибоко розуміти проблему самотності.

8. Феномен чоловічої і жіночої самотності виникає і змінюється разом з культурою. Він, як показують сучасні дослідження, включений до історичного процесу розвитку свідомості й суспільства. Уявлення про відмінності статей і пов’язані з ними норми поведінки виражаються у формі пояснень особливих якостей і обов’язків, переваг і обмежень, сутності, призначення, що властиві чоловічій і жіночій статі.

9. Гендерний аналіз, простежуючи шляхи формування соціальної поведінки статей, дійшов висновку, що типових патріархальних чоловічих та жіночих рис набувають у процесі культурного розвитку. Ідея гендерного аналізу – зміни в патріархальному устрої світу, виявлення його впливу на соціалізацію жінок та чоловіків і пошуки шляхів для встановлення гендерної рівності. А гендерна рівність може бути одним із шляхів виходу зі стану самотності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Левченко Л.Ю. Історичні форми самотності в контексті людського буття // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – Вип. 3. – С. 307-314.

2. Левченко Л.Ю. Г.С. Сковорода і В.С. Соловійов про жіночу сутність світу// Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2002. – Вип. 9. – С. 238-243.

3. Левченко Л.Ю. Жінка і суспільство: від античності до сучасності (гендерний підхід) // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – Вип. 4. – С. 327-336.

4. Левченко Л.Ю. Феномен чоловічої і жіночої самотності в контексті соціального буття // Філософські проблеми гуманітарних наук. – К., 2005.– № 6-7. – С. 208-214.

5. Левченко Л.Ю. Екзистенційна проблема самотності: історико-філософський аналіз // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Науково-теоретичний збірник. – Вип. 8. – Тернопіль, 2006. – С. 549-555.

АНОТАЦІЇ

Левченко Л.Ю. Проблема самотності: гендерний контекст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2007.

Дисертація присвячена філософсько-антропологічному аналізу проблеми самотності, яка в філософії традиційно пов'язувалася з особливостями світосприйняття людини, станом її душі, мотивацією вчинків та самосвідомістю. Визначено типологію основних форм самотності, зокрема добровільне усамітнення, соціальна, цивілізаційна, індивідуальна самотність. У роботі висвітлено основні підходи до розгляду означеної проблеми в історії філософії, філософській антропології та соціальній філософії. З цією метою проведено дослідження сутності феномену самотності як універсального явища, а також філософський аналіз гендерного аспекту самотності. Зазначено, що феномен чоловічої і жіночої самотності виникає і змінюється разом з культурою.

Показано, що гендерні дослідження останніх трьох десятиліть ХХ століття виявили, що поняття гендеру і гендерної асиметрії стають головним предметом вивчення філософії фемінізму, а маскулінність – одним із напрямків постфемінізму. Тому з'явилися праці про “кризу маскулінності” і переваги “фемінних” психологічних рис, переосмислення питання місця та ролі жінки в сучасному світі, без вирішення яких неможливий поступальний розвиток сучасного демократичного суспільства.

Ключові слова: самотність, усамітнення, стать, гендерність, маскулінність, фемінність, андрогінність, чоловіче, жіноче.

Левченко Л.Ю. Проблема одиночества: гендерный контекст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2007.

Диссертация посвящена исследованию проблемы одиночества, которая в философии традиционно была связана с особенностями мировосприятия человека, состоянием его души, мотивацией поступков, самосознанием.

Значительное внимание уделяется философско-антропологическому анализу возникновения и развития проблемы одиночества в гендерном аспекте. Показано, что данная проблема имеет давние традиции историко-философского исследования. Различаются основные формы одиночества, а именно: уединение, социальное, индивидуальное одиночество.

В диссертации подчеркивается, что современного человека волнуют проблемы, которые относятся к его индивидуальности, уникальности. Он отчаянно ищет свою сущность и боится её потерять. Эти поиски сконцентрированы в желаниях человека. И если ему это удастся, если он создаст ядро или центр своей исключительности в противовес “другим”, то он понимает, что столкнулся с ужасной перспективой – абсолютным одиночеством.

Отмечено, что одиночество – это не только испытание для человека, но и испытание человеком, самоутверждение своей человеческой сущности и переживание своей уникальности над внешними обстоятельствами. Поэтому в одиночестве человек сможет осознать своё существование, которое заслуживает на небезразличие и общение. Только через переживание одиночества, человек становится личностью, которая сможет заинтересовать мир. Парадокс состояния одиночества, внутреннее отчуждение заключается в том, что человек наиболее остро чувствует себя одиноким в ситуации принудительного общения в кругу своих коллег, на разных собраниях (“внутреннее” одиночество). “Внешнее” одиночество можно понимать как результат случайного противоречия человека и социальной среды. Такое одиночество отдаляет человека от других людей, выбрасывая его за черту социума.

Защищаются результаты исследования, в ходе которых осуществлен философский анализ сущности понятий “одиночество”, “пол”, “гендерность”, “феминность”, “маскулинность”. Установлено, что понятия гендера и гендерной асимметрии становятся главным вопросом изучения философии феминизма, а маскулинность – это направление постфеминизма.

Маскулинность, феминность, андрогенность – это модели социального поведения. “Андрогенный человек” имеет больше вариантов поведения и есть более гибким относительно социального приспособления.

Проанализированы философские взгляды на проблему исследования в философской антропологии, социальной философии, философии истории. С этой целью проведены исследования сущности феномена одиночества, как универсального явления, а также философский анализ гендерного аспекта одиночества.

Осуществленный в исследовании анализ гендерного аспекта одиночества дает право утверждать, что феномен мужского и женского одиночества возникает и изменяется одновременно с культурой. Представление о различии полов и связанные с ними нормы поведения выражаются в форме объяснений особенных качеств и обязанностей, преимуществ и ограничений, сущности и предназначения, которые свойственны мужскому и женскому полу.

Показано, что гендерные исследования последних трех десятилетий XX ст. обнаружили, что традиционный мужской стиль жизни трансформируется и не отвечает современным социальным обстоятельствам. Рассматриваются противоположные подходы к пониманию понятий “маскулинность”, “феминность”. Установлено, что гендерный подход формулирует новый ответ на очевидное нарушение патриархальной модели мира в связи с активным вхождением женщины в культуру XX столетия. Гендерная теория рассматривает вопросы, которые касаются отношений мужчин и женщин в обществе, невозможности правильно понимать положение женщин в обществе без анализа и понимания гендерных отношений.

Гендерный анализ дал возможность проследить способы формирования социального поведения полов и сделать выводы, что типичные патриархальные мужские и женские черты приобретаются в процессе культурного развития. Идея гендерного анализа – это изменения в патриархальном строе мира, показ его влияния на социализацию женщин и мужчин и способы установления гендерного равенства. А гендерное равенство – это и есть выход из состояния одиночества.

Ключевые слова: одиночество, уединение, пол, гендерность, маскулинность, феминность, андрогенность, мужское, женское.

Levchenko L. U. The problem of solitude: gender context – Manuscript.

The Dissertation to obtain the Candidate's degree of Philosophical Sciences. Specialization 09.00.04 – Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture. Dragomanov National Pedagogical University, Kiev, 2007.

The thesis is dedicated the problem of solitude, which is traditionally connected with the peculiarities of a persons outlook, the state of his soul, motives of his actions, silt- conscousiness.

Philosophical views on the problem of research in social philosophy, historical philosophy, anthropological philosophy were analyzed.

The essence of loneliness as universal and social phenomenon and philosophical analysis of gender aspect of solitude were investigated for this purpose.

Gender investigations of the last 3 centuries are shown to reveal that nowadays traditionally male style of lite doesn't answer the modern social circumstances.

Contrary approaches to the understanding of masculine, feminine and other gender elements are considered.

Obviously, that gender approach forms the new answer to the evident breach of the patriarchal model of the world in connection with the active entry of women into the culture of the 20-te century.

Key words: solitude, sex, gender, masculine, feminine, androgen, male, female.